

Linas KVIZIKEVIČIUS, Tomas OSTRAUSKAS,
Vykintas VAITKEVIČIUS

ŽVALGOMOJI EKSPEDICIJA RAIGARDO SLĖNYJE

Pirmasis tyrinėtojas, aplankęs Raigardo slėnį (Varėnos r.), buvo archeologas mėgėjas akademikas K. Jablonskis. Akmens amžiaus ir senovės gyvenviečių radinius Švendubrės kaimo apylinkėse jis rinko 1948, 1953, 1957–1959 m. K. Jablonskis užfiksavo 4 stovyklavietes. 1962 m. Raigardo slėnį žvalgė LII archeologė R. Rimantienė. Šie žvalgymai buvo dalis darbų, atliktų dėl planuotos statyti Birštono HE. R. Rimantienė naujų senovės gyvenviečių nesurado, tik atliko detalesnius tyrinėjimus trijose Švendubrės kaimo gyvenvietėse (1–3): surinko radinius nuo paviršiaus ir ištyrė keletą šurfų (žr. Rimantienė R. *Žvalgomoji ekspedicija būsimos Birštono HE rajone, LII Rankraštynas*, f. 1–242, p. 23–27). Tyrinėtojos teigimu, Raigardo slėnyje buvo lankytasi ir vėlesnių žvalgymų metu, tačiau šie faktai nebuvo užfiksuoti ataskaitose. Matyt, buvo apžiūrėtos jau žinomos gyvenvietės, o radiniai, surinkti jų paviršiuje, prijungti prie muziejaus rinkinių. Švendubrės kaimo senovės gyvenviečių radiniai yra saugomi LNM fonduose.

1974 ir 1988 m. Druskininkų apylinkėse epizodiškai dirbo žvalgomosios MMT ekspedicijos (ekspedicijų ataskaitos nerašytos; 1974 m. Varėnos r. fotomedžiaga saugoma Lietuvos vaizdo ir garso archyve: J. Markelevičiaus daryta Švendubrės akmens nuotrauka – ng. Nr. 1–35185; 1988 m. ekspedicijos duomenys saugomi pas KPC archeologijos specialistus J. Balčiūną ir B. Dakanį).

Lauko žvalgomųjų tyrinėjimų metu buvo apžiūrimos žemės paviršiaus vietos su praardyta augalijos danga (takai, keliukai, išpustytos vietos, ariami laukai ir kitos), aptikti titnago radiniai ir keramika buvo surenkami. Radimvietės vieta fiksuota pažymint ją žemėlapyje ir susiejant matavimais su vietovės orientyrais. Jeigu aptikta radimvietė buvo ne ariamame lauke, siekiant nustatyti gyvenvietės kultūrinio sluoksnio išlikimą ir pobūdį, dar tirta keletas 1 m² dydžio šurfų. Žvalgymų metu patogiose topografiniu ir paleogeografiniu požiūriu vietose buvo iškasamos prakasos patikrinti, ar nėra radinių. Gyvenvietės ir radimvietės buvo datuotos pagal radinius, surinktus žvalgomųjų tyrinėjimų metu ir saugomus LNM fonduose.

Aprašytais būdais buvo išžvalgyta faktiškai visa Raigardo slėnio teritorija: abu Nemuno upės krantai, Raigardo slėnio cirko Š dalis, slėnyje esančių kalvelių pakraščiai ir senvagių krantai. Žvalgymai nepalietė ar tik nežymiai palietė apsėtus laukus, sodybų namų valdas, pievas ir vietas, esančias toli nuo esamų ir buvusių vandens telkinių.

Archeologinių žvalgymų metu Raigardo slėnio apylinkėse buvo užfiksuotos 27 naujos akmenų amžiaus ir senovės gyvenvietės bei radimvietės. Duomenis apie 5 kitas gyvenvietes radome ankstesnių žvalgymų ataskaitose ir rinkiniuose. Nemuno kairiajame krante, priešais Raigardo slėnį, ties Gerdašių kaimo Š dalimi, buvo aptikti radimvietės pėdsakai.

Švendubrės 1 gyvenvietę R. Rimantienė aprašo kaip esančią tarp kopos, vadinamos Baltuoju kalnu, ir paskutiniųjų Švendubrės kaimo trobų V gale, į Nemunykščio senvagę nusileidžiančiame šlaite, per kurį genami galvijai (žr. LAA, V, 1974, t. 1, p. 73).

1962 m. R. Rimantienės archeologinių žvalgymų ataskaitoje ši vieta aprašoma kaip esanti tarp Baltojo kalno ir paskutinių kaimo trobų, lygiai ties fermų pastatais, į Nemunykščio pusę nusileidžiančiame šlaite. Titnago radiniai randami daugiausia šlaito apačioje (žr. Rimantienė R. Žvalgomosios ekspedicijos Birštono HE rajone 1962 metais ataskaita, LNM AS 33, p. 25). Tačiau raštelyje, pridėtame prie 1948 m. K. Jablonskio surinktų titnago radinių, yra pateiktas kiek kitoks vietos aprašymas: smiltynas prie Nemuno senosios vagos, netoli nuo dabartinio Nemuno, aukštai ir apačioje. Šis aprašymas skiriasi nuo aukščiau pateikto, todėl manau, kad 1948 m. radiniai, matyt, buvo surinkti kitoje radimvietėje, kiek į V nuo Švendubrės 1-osios gyvenvietės. Todėl 1948 m. K. Jablonskio rinkinį sąlyginai pavadinau Švendubrės 14-ąja radimvieta. Pagal LNM saugomus radinius, Švendubrės 1-oji stovyklavietė yra įvairialaikė. Dalis jos radinių datuoti neišvengiamai priklauso mezolitu – ankstyvuojui neolitu, kiti ankstesniu ir vėlesniu laikotarpiams, tiksliau nedetalizuojant.

Švendubrės 2 gyvenvietę LAA 1 tome yra aprašoma kaip esanti tarp paskutiniųjų Švendubrės kaimo trobų V gale ir gyvulių fermos diendaržio, smėlėtame šlaite, nusileidžiančiame į Nemunykščio senvagę. Gyvenvietės kultūrinis sluoksnius sunaikintas gyvulių gynimo, kelių naudojimo ir pustymo. Šlaito paviršiuje buvo surinkti titnago radiniai. Pagal radinius ši

gyvenvietė yra įvairialaikė. Dalis jos radinių datuoti ni vėlyvuuju mezolitu – ankstyvuuju neolitu bei ankstyvuuju metalų laikotarpiu (II tūkst. pr. Kr. viduriu – I tūkst. pr. Kr.), kiti ankstesniu ir vėlesniu laikotarpiais, tiksliau nedetalizuojant.

Švendubrės 3 gyvenvietę R. Rimantienė aprašo kaip Astravo kalną (*LAA*, V., 1994, t. 1, p. 73), tačiau jos 1962 m. ataskaitoje yra patikslinta: „Astravo kalnas už Nemunykščio” (žr. Rimantienė R. Žvalgomosios ekspedicijos Birštono HE rajone 1962 metais ataskaita, *LNM AS* 33, p. 23). Pagal tai ir tyrinėjimų vietos aprašymą – nupustytos kopos V pašlaitės – galima teigti, kad tyrinėtoja arba supainiojo vietovardžius, arba ne taip suprato vietinių žmonių aiškinimus. Šios gyvenvietės vieta yra vadinama Užubalio kalnu, esančiu už senvagės, vadinamos Nemunykščiu. Tikrasis Astravo kalnas yra maždaug už 1 km PV kryptimi nuo Užubalio kalno, už senvagės, vadinamos Dvarnu.

Kalvos V pašlaitėje matyti duobės ir darbų buldozeriu pėdsakai, matyt, čia buvo kasamas smėlis, mėtosi nemaža stambių šiukšlių. Kalvos V šlaite buvo ištirti 1 m² dydžio 3 šurfai parodė, kad ši kalva yra supustyta kopa, o jos teritorijoje nėra jokių kultūrinio sluoksnio pėdsakų. Kalno V papėdėje rastos 2 titnago nuoskalos. Gyvenvietę, datuotiną I tūkst. pr. Kr., galbūt ir kitais laikotarpiais, pastaraisiais dešimtmečiais sunaikino pustyimas ir žmonių ūkinė veikla.

Švendubrės 4 gyvenvietės vieta K. Jablonskio rinkinyje esančiame raštelyje aprašyta labai prieštarinčiai, nurodyti orientyrai yra skirtingose vietose, todėl jos negalima nustatyti net apytiksliai. Pagal radinius ši gyvenvietė yra datuotina mezolitu ar neolitu.

Švendubrės 5 gyvenvietė yra Raigardo slėnio Š dalyje, buvusio Nemuno vingio kairiojo kranto terasos pakraštyje, 1,1 km į R nuo Kubilnicos upelio pralaidos kelyje Švendubrė–Pereselcai, į P nuo melioracijos kanalo, prie jo R galo. Centrinė jos dalis sunaikinta nedidelio smėlio karjero. Gyvenvietės teritorijoje ištirti 1 m² dydžio 2 šurfai parodė, kad galbūt yra išlikęs V gyvenvietės pakraštys su nežymiu kultūrinio sluoksniu. Paviršiuje pavyko surinkti nemažai titnago radinių. Gyvenvietė datuotina mezolitu, kai kurie požymiai rodo ir vėlyvąjį paleolitą, tačiau šiam datavimui paremti reikia papildomų duomenų.

Švendubrės 6 gyvenvietė yra Raigardo slėnio PR krašte, ties Raigardo pelke, aukštumos PV kampe. Matyt, statant melioracijos kanalo pralaidą ir taisant (žvyruojant) kelią, gyvenvietės paviršių suniokojo sunkioji technika.

Pastebėję paviršiuje pavienius titnago radinius, ištyrėme 1 m² dydžio 4 šurfus. Šurfavimas parodė, kad gyvenvietės centrinę dalį sunaikino melioracija ir kelio tiesimo darbai. Į ŠV nuo gyvenvietės centro randami pavieniai titnago radiniai, tačiau žymesnio kultūrinio sluoksnio nerasta. Pagal radinius ji datuotina vėlyvuojų mezolitu ir priskirtina Janislavicų kultūrai. Yra keletas galbūt ankstesniu laikotarpiu datuotinių titnago radinių.

Švendubrės 7 radimvietė yra dirbamuose laukuose į P nuo Pereselcų kaimo, Dvarlaukio vietovėje, apie 1 500 m į P nuo Kubilnicos upelio pralaidos kelyje Švendubrė–Pereselcai. Kadangi didžioji dalis laukų buvo užsėta, detaliam visų jų apžiūrėti negalėjome. Paviršiuje rasta skeltės dalis.

Švendubrės 8A radimvietė yra užakusios Nemuno senvagės vingio dešiniajame (Š) krante. Dirbamuose laukuose ir lauko keliuko paviršiuje surinkti titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 8B radimvietė. Ant neseno lauko keliuko, pusiaukelėje tarp Ažubalio kalno ir Pereselcų kaimo, rastas gremžtukas.

Švendubrės 9 radimvietė yra Nemunykščio senvagės dešiniojo kranto terasos pakrastyje, dirbamame lauke. Paviršiuje rastos 2 nuoskalos.

Švendubrės 10 radimvietė – daržuose, Š Raigardo slėnio dalyje, dešiniajame (Š) Švendubrės upelio krante. Gana dideliame, apie 500 m ilgio plote, buvo surinkta nemažai pavienių titnago radinių. Radiniai, matyt, yra įvairialaikiai.

Švendubrės 11A radimvietė yra 64 m į Š nuo Kubilnyčios upelio griovio, 12–15 m į V nuo kelio Švendubrė–Pereselcai sankasos, pailgos pakilumos P šlaite, dirbamoje žemėje. Titnago radiniai, surinkti paviršiuje, tiksliau nedatuotini, matyt, yra įvairialaikiai.

Švendubrės 11B radimvietė – vietovėje (lauke), vadinamoje „Senove“, 90 m į Š nuo Kubilnyčios upelio griovio, 220 m į ŠR nuo Kubilničios upelio pralaidos kelyje Švendubrė–Pereselcai, nežymios (apie 0,5 m) pakilumos viršuje, apie 230 m į R nuo Švendubrės 11A radimvietės. Dirbamų laukų paviršiuje surinkti titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 11C radimvietė yra vietovėje (lauke), vadinamame „Senove“, 110 m į Š nuo Kubilnyčios upelio griovio, 180 m į R nuo Švendubrės 11B radimvietės, pakilumos viršuje, ariamoje žemėje. Paviršiuje rastas skeltės fragmentas.

Švendubrės 11D radimvietė – vietovėje (lauke,) vadinamame „Senove“, 50 m į Š nuo Kubilnyčios upelio griovio, 80 m į V nuo Švendubrės 11B radimvietės, į ŠR nuo tilto per Kubilnyčią, pakilumos viršuje, ariamoje žemėje. Titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 12A radimvietė yra 45 m į ŠV (320° azimutu) nuo transformatorinės-siurblinės sankasos, esančios prie Nemunykščio senvagės, 110 m į ŠR nuo labiausiai į PV nutolusios Švendubrės kaimo sodybos, esančios Nemunykščio krante, 20 m į P nuo lauko kelio, einančio palei kaimo sodybų tvorą Raigardo slėnio papėde, ariamame lauke. Paviršiuje surinkti titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 12B radimvietė – 40 m į P nuo lauko kelio, einančio palei kaimo tvorą šlaito papėde, 4–6 m į R nuo lauko kelio, vedančio pro R transformatorinės-siurblinės sankasos pusę Nemunykščio ir Kubilnyčios upelio santakos link, ariamoje žemėje, nežymios pakilumos Š šlaite, 105 m į R nuo Švendubrės 12A radimvietės. Paviršiuje surinkti titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 12C radimvietė yra 160 m į P nuo Švendubrės pieno supirkimo punkto pastato (ties A. Kizio sodyba), 280 m į ŠR nuo Nemunykščio dešiniojo kranto, 60 m į Š (345° azimutu) nuo nenaudojamo seno betoninio vandens surinkimo šulinio, ant V–R kryptimi besitęsiančios apie 1 m aukščio pakilumos, dirbamoje žemėje. Paviršiuje surinkti titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 12D radimvietė – 180 m į R nuo Švendubrės 12C radimvietės, 200 m į V nuo kelio Švendubrė–Pereselcai, 49 m į Š (0° azimutu) nuo melioracijos griovio, vedančio į Kubilnyčios kanalą, Š galo, pakilumos P šlaitelyje. Taip pat 20 m į R nuo aprašytos vietos, 57 m į Š nuo kanalo Š galo, į ŠR 60° azimutu. Paviršiuje surinkti titnago radiniai priskirtini mezolitui ir neolito pirmajai pusei bei kitiems laikotarpiams.

Švendubrės 12E radimvietė yra tarp Švendubrės 12C ir Švendubrės 12D radimviečių, ariamuose laukuose. Titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 12F radimvietė – 50 m į V nuo Švendubrės 12C radimvietės ariamuose laukuose. Titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 13A radimvietė yra 150 m į ŠR nuo Nemunykščio ir Kubilnyčios upelio santakos, 90 m į V (265° azimutu) nuo žemumoje esančio

nenaudojamo betoninio vandens surinkimo iš laukų šulinio, 4–8 m spinduliu nuo aukštos įtampos stulpo Nr. 300/94 (4 m į P, 5 m į V, 8 m į ŠV), 180 m į PR nuo Švendubrės 12B radimvietės, dirbamoje žemėje, nežymios ariamos kalvelės R pakraštyje, iš dalies šlaitelyje, 140 m į PV nuo Švendubrės 12C radimvietės. Paviršiuje surinkti titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 13B radimvietė – 180 m į R–PR nuo Nemunyškčio ir Kubilnyčios upelio santakos, Kubilnyčios vingyje (13 m į R ir 28 m į Š nuo jos), Murgėliais vadinamos ariamos kalvos V pakraštyje, į P–PR nuo seno gluosnio Kubilnyčios pakrantėje, 140 m į PR nuo Švendubrės 13A radimvietės. Rastos 3 nuoskalos tiksliau nedatuotinos.

Švendubrės 13C radimvietė yra Murgėliais vadinamos kalvos dirbamoje PR pašlaitėje, Kubilnyčios upelio kanalo ir nedidelio melioracijos kanalo santakoje (15 m į Š nuo Kubilnyčios dešiniojo kranto ir 8 m į V nuo melioracijos kanalo dešiniojo kranto), 220 m į P nuo Švendubrės 12D radimvietės. Rasta nuoskala.

Švendubrės 14 radimvietė, pagal raštelį iš K. Jablonskio rinkinio radinių dėžutės: smiltynas prie Nemuno senosios vagos, netoli nuo dabartinio Nemuno, aukštai ir apačioje, yra prie Nemunyškčio senvagės, netoli nuo Nemuno vagos. Pagal radinius ji datuotina vėlyvuuju mezolitu – ankstyvuuju neolitu ir tiksliau neapibrėžiamu ankstesniu laikotarpiu.

Švendubrės 15 radimvietė yra į ŠR nuo kaimo, ties Velnio akmeniu, 24 m į P–PV (225° azimutu) nuo Velnio akmens, 16 m į PV nuo medinio stendo, dirbamoje žemėje. Paviršiuje rastos kelios tiksliau nedatuotinos nuoskalos.

Švendubrės 16 radimvietė – miške, į ŠV nuo kaimo. Paviršiuje rasta titnago nuoskala tiksliau nedatuotina.

Švendubrės 17 radimvietė yra ariamuose laukuose, pašlaitėje į PV nuo kaimo pieninės. Pavidiniai titnago radiniai tiksliau nedatuotini.

Švendubrės 18 radimvietė yra ariamame lauke į PV nuo kryžkelės, kurioje kelias į Peresclus atsišakoja nuo kelio Druskininkai–Švendubrė.

Švendubrės 19 radimvietė – ant ariamos kalvelės, apie 50–70 m į Š nuo Švendubrės 12D radimvietės.

Švendubrės 20 radimvietė yra R kaimo dalyje, Salanavičių sodyboje.

Švendubrės 21 radimvietė – apie 650 m į ŠV nuo Velnio akmens, į Š nuo melioruoto upelio, įtekančio į Nemuną, žiočių, Nemuno dešiniojo

kranto aukščiausios terasos pakraštyje, ariamame lauke. Rastas gremžtukas.

Gerdašių radimvietė. Nemuno kairiajame krante, ariamuose laukuose, priešais Raigardo slėnį, ties Gerdašių kaimo Š dalimi, buvo aptikti radimvietės pėdsakai. Rastos 2 nuoskalos, viena iš jų su retušu. Jos tiksliau nedatuotinos.

Švendubrės senosios kaimavietės tyrinėjimai. Švendubrės kaimas yra Pietų Lietuvoje, Varėnos r., Ratnyčios sen., 6 km į V nuo Druskininkų kurorto. Kaimas įsikūręs Raigardo slėnio Š pakraščio terasoje, iš trijų pusių apsuptoje mišku.

Pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose kaimas paminėtas 1620 m. karaliaus teismo sprendime dėl Pervalko valsčiaus miestelėnų ir valstiečių apeliacijos skundo prieš revizorių sprendimą jų byloje su Pervalko laikytoju dėl jo daromų skriaudų. Šiame teisminiame dokumente Švendubrė minima tarp kitų šalimais esančių kaimų ir Pervalko miestelio. 1707 m. Pervalko dvaro inventoriuje minima, kad tuo metu kaime buvo 18 sodybų, kurioms priklausė 11,75 valako žemės. 1714 m. duomenimis, kaimo sklypų sudėtis ir žemėvalda nepakito, tačiau tuo metu kaime buvo gyvenamos tik 6 sodybos. XVIII a. viduryje Švendubrėje minima karčema. Nuo 1738 iki 1802 m. kaime daugiau kaip du kartus padidėjo sodybų skaičius – kaimas pamažu augo ir plėtėsi.

1998 m. ekspedicijos metu buvo atliekami žvalgymai V ir P kaimo dalyse – ariamuose laukuose. Šių tyrinėjimų tikslas – buvusių sodybviečių paieška ir paviršinės archeologinės medžiagos rinkimas. P kaimo dalyje, Raigardo slėnyje, apie 200 m į P nuo pieninės pastato, aptikta 14 vnt. pavienių buitinės keramikos (puodų) smulkių fragmentų, geležinė gargažė. Aptiktoji keramika lipdytinė, pagal analogijas datuojama XV–XVI a. Manoma, kad šioje vietoje yra buvusi sodyba.

1999 m. buvo tęsiami tyrinėjimai Raigardo slėnyje. Jų metu tikrinta iš vietinių gyventojų surinkta žodinė informacija apie archeologinius radinius. Spėjamoje kapinyno vietoje, vadinamoje „Pereselcų“ gyvenvietės V dalyje, ištirtas 20 m² dydžio plotas. Palaidojimų ir archeologinių radinių nerasta.

Švendubrės kaimo R dalyje, spėjamoje buvusios karčemos vietoje, ištirti 4 m² bendro ploto 2 šurfai, aptikta XIX a. radinių: keramikos, metalo. Taip pat rastas žalvarinis statinės čiaupelis. Švendubrės kaimo R dalyje, už karčemos esančioje sodyboje, spėjamos senosios sodybos vietoje, ištirti 7 m² bendro ploto 2 šurfai. Aptikti iki 120 cm storio suardyti kultūriniai sluoksniai su keramikos (puodų fragmentų) radiniais. Taip pat rasta trikampės formos pakabinama spyna, vinis. Radiniai pagal analogijas datuojami XVI a.

Tomas OSTRASKAS, Linas KVIZIKEVIČIUS,
Vykintas VAITKEVIČIUS

Survey expedition in the Raigardas valley

Five already known settlements were visited and 27 new find areas and settlements of Stone Age and Roman Iron Age found in the environs of Švendubrė village (Varėna district) situated in the Raigardas valley. During the exploration of the old Švendubrė village a habitation layer with finds dated to the 16th-19th century was discovered.

Algimantas MERKEVIČIUS

TURLOJIŠKĖS ARCHEOLOGINIO KOMPLEKSO TYRINĖJIMAI

VU 1998–1999 m. tęsė archeologinius tyrinėjimus, pradėtus 1996 m. ir vykdytus 1997 m. (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 26–29). 1998 m. tyrinėjimai vykdyti trijose skirtingose didelio Turlojiškės durpyno vietose. Pirmą tyrinėjimų vietą buvo neaukštoje kalvelėje (H_{abs} 103,5–104 m), į P nuo Jakimavičių kaimo esančio „Gojelio“ miško, 57,5 m į R nuo Kirsnos upės ir 10 m į P nuo kanalo, įtekančio į Kirsną. Šioje vietoje pabaigta tyrinėti 1997 m. pradėtos perkasos V dalis (20 m²). Kultūrinis sluoksnis šioje perkasoje buvo iki 1 m storio. Tai rudos ir juodos durpės su degėsiiais, medinių statinių liekanomis, keramika, titnaginiais, mediniais dirbiniais, riešutų kevalais, gyvulių bei žuvų kaulais ir kitais radiniais. Durpių sluoksnyje rasta žievės klojinių, vytelių, vytelių ir pagaliukų perpynimų, lentų, pagalių, rąstų, kuoliukų. Dalis jų apdrožti, nusmailinti arba nukapati, kartais keliomis pakopomis. Visa tai rodo, kad šiame sluoksnyje buvo statinių liekanų. Remiantis gyvenvietėje rasta medžiaga, stratigrafija bei C14 data, gauta 1996 m. tyrinėjimuose, vykusiųose netoli nuo šios vietos, preliminari gyvenvietės chronologija – senasis žalvario amžius.

Antroji tyrinėjimų vietą buvo į V nuo Turlojiškės miško. Čia ištirta 15 perkasų. 13 iš jų 2×2 m, likusios 2 buvo 4×3 m dydžio, su 1 m išpjova. Abi perkasos po 11 m². Iš viso šioje vietoje ištirtas 74 m² dydžio plotas. Čia aptikti 2 kapai. Kape Nr. 3 rastas varinis pakabutis, 2 medinės lazdos ir